

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ**

КРАСНЯКОВ Євген Васильович

УДК: 354: 37.014 (043.3)

**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА В ГАЛУЗІ ОСВІТИ В УКРАЇНІ:
ТЕОРЕТИКО-ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ**

25.00.01 – теорія та історія державного управління

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

КИЇВ – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національній академії державного управління при Президентові України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор, заслужений працівник освіти України
ПРОТАСОВА Наталія Георгіївна,
завідувач кафедри управління освітою
Національної академії державного управління
при Президентові України.

Офіційні опоненти: доктор наук з державного управління, професор, заслужений працівник освіти України
ЛОПУШИНСЬКИЙ Іван Петрович,
завідувач кафедри державного управління
і місцевого самоврядування
Херсонського національного технічного
університету;

кандидат наук з державного управління, доцент
КАРЛОВА Валентина Володимирівна,
доцент кафедри соціальної і гуманітарної політики
Національної академії державного управління
при Президентові України.

Захист відбудеться *6 червня 2012 р. о ____ годині* на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.810.01 у Національній академії державного управління при Президентові України за адресою: 03057, м. Київ, вул. Ежена Потьє, 20, к. 212.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії державного управління при Президентові України (03057, м. Київ, вул. Ежена Потьє, 20).

Автореферат розісланий _____ 2012 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.П.Рачинський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасному суспільству притаманні швидкі і глибокі зміни, зумовлені глобалізаційними процесами. Утворення нових держав, виникнення нових цінностей, швидкий розвиток науки і технологій суттєво розширили можливості людини в індивідуальному, особистому розвитку. Освіта стає основою прогресу суспільства, нації та держави, стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені.

Доцільність спеціального дослідження державної політики в галузі освіти в Україні зумовлена наявністю прогалин у висвітленні проблем формування та реалізації державної політики в галузі освіти в різні історичні періоди Української держави, зокрема за останні 20 років, необхідністю закріплення її в нормативно-правових актах про освіту, а також потребою в об'єктивному та неупередженому теоретико-історичному аналізі ролі органів управління освітою в реалізації державної політики в галузі освіти, впливу внутрішніх та зовнішніх чинників на процеси її формування та впровадження.

За темою дослідження, зважаючи на її міждисциплінарний формат, опубліковано надзвичайно багато праць. Важливе значення для дослідження проблеми мають праці відомих зарубіжних та вітчизняних учених А.Адамського, С.Баранової, С.Белякова, П.Брауна, Т.Брус, Б.Вульфсона, Л.Гаєвської, М.Генсона, Б.Гершунського, В.Голубь, І.Грицяка, Б.Гурне, В.Данна, Г.Дорохової, В.Карлової, М.Квієка, В.Козакова, О.Кучеренка, І.Лопушинського, С.Майбороди, В.Огаренка, Л.Пала, В.Полонського, Л.Парашенко, Н.Протасової, Я.Радиша, В.Ребкала, В.Романова, О.Рудіка, Г.Сафаргалієва, Г.Ситника, О.Смоліна, Д.Стоуна, С.Телешуна, В.Тертички, Р.Фернандо та Н.Мак-Гінна, В.Філіпова, В.Цветкова, О.Шиян, В.Шкатулли та ряду інших, присвячені проблемам загальної теорії і практики державного управління, аналізу державної політики в галузі освіти, розробці її концептуальних засад тощо.

Питання формування та реалізації державної політики в галузі освіти в Україні, модернізації системи державного управління висвітлюються в наукових працях вітчизняних вчених В.Андрущенко, В.Гальперіної, Д.Дзвінчука, В.Журавського, І.Іванюк, В.Кременя, С.Крисюка, В.Лугового, Т.Лукіної, В.Огнев'юка, Л.Прокопенка, С.Ніколаєнка та ін. У них розглядаються сутність, методологічні засади та різноманітні аспекти формування державної політики в галузі освіти та механізми її впровадження, модернізація державного управління освітою, вплив нормативно-правових актів з питань освіти на процеси формування та реалізації державної політики в галузі освіти в Україні, її перспективи та суперечності.

Разом з тим системний аналіз наукової літератури з проблем формування та реалізації державної політики в галузі освіти свідчить, що, незважаючи на численні дослідження, з наукового погляду проблема формування та реалізації державної політики в галузі освіти в Україні на сьогодні залишається малодослідженою. Не сформовано єдиного категорійно-понятійного апарату,

що зумовлює використання різних підходів до тлумачення термінів “державна політика в галузі освіти України”, “цільові регіональні програми розвитку освіти”. У більшості праць окремо висвітлюється або історія розвитку освіти, або стан сучасної освіти, наводяться визначення державної політики в галузі освіти та її основні характеристики, основи аналізу освітньої політики і механізми її впровадження. При цьому поза увагою залишається аналіз тенденцій формування державної політики в галузі освіти, вплив на це внутрішніх на зовнішніх чинників, особливості запровадження державної освітньої політики в Україні на загальнодержавному та регіональному рівнях.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами. Дисертаційну роботу виконано на кафедрі управління освітою Національної академії державного управління при Президентові України в межах комплексного наукового проекту “Державне управління та місцеве самоврядування” (номер державної реєстрації 0199U0028270), зокрема при розробці тем: “Науково-методичний супровід варіативної частини програми спеціальності “Державне управління у сфері освіти” (номер державної реєстрації 0110U000423), “Компетентнісний підхід до підготовки керівних кадрів освіти; навчально-методичне забезпечення нормативної частини магістерської програми підготовки фахівців за спеціальністю “Державне управління у сфері освіти” (номер державної реєстрації 0111U400143). Як науковим співробітником автором підготовлено аналітичні матеріали і пропозиції для навчальних дисциплін “Державна політика у сфері освіти”, “Державна політика в галузі освіти України в контексті реалізації освіти для демократичного громадянства і прав людини”, розроблено конспекти лекцій до навчальної дисципліни “Державна політика і управління в галузі освіти” спеціальності “Державне управління у сфері освіти”.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є визначення та наукове обґрунтування тенденцій формування і реалізації державної політики в галузі освіти в Україні; виявлення основних чинників впливу на розробку і впровадження державної політики в галузі освіти та розробка науково-практичних рекомендацій органам законодавчої, виконавчої влади та місцевого самоврядування щодо її вдосконалення.

Для реалізації мети було поставлено такі завдання:

- проаналізувати результати досліджень вітчизняних і зарубіжних учених, нормативно-правові акти стосовно сутності, завдань і шляхів реалізації державної політики в галузі освіти для цілісного розгляду проблеми;
- здійснити теоретичний аналіз понятійно-категорійного апарату дослідження, зокрема термінів “державна політика в галузі освіти України” та “цільові регіональної програми розвитку освіти”;
- визначити і обґрунтувати основні етапи та напрями формування державної політики в галузі освіти в період сучасного українського державотворення;
- дослідити провідні тенденції формування та особливості реалізації державної політики в галузі освіти в Україні на сучасному етапі, виявити зовнішні та внутрішні чинники впливу на її формування та впровадження;

– сформулювати пропозиції та науково-практичні рекомендації органам законодавчої, виконавчої влади та місцевого самоврядування щодо перспектив розвитку державної політики в галузі освіти в Україні.

Об'єкт дослідження – державна політика в галузі освіти як організаційно-нормативна система владних дій та управлінських рішень у сучасних умовах розвитку українського суспільства.

Предмет дослідження – генеза і тенденції розвитку державної політики в галузі освіти України на сучасному етапі, її змістові та структурно-функціональні характеристики.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань використані загальнонаукові методи: історичний – з метою дослідження еволюції системи освіти України в історичній ретроспективі; порівняльно-правовий – у процесі аналізу основоположних нормативно-правових актів системи освіти та їх впливу на формування державної політики в галузі освіти; діахронний (метод періодизації) – для дослідження якісних змін щодо формування державної політики в галузі освіти в сучасний період українського державотворення (1991–2011); діалектичний – під час підготовки конкретних рекомендацій та визначення власної позиції здобувача щодо формування та реалізації ефективної державної політики в галузі освіти; статистичних спостережень – при з'ясуванні динамічних характеристик розвитку освіти; аналізу і синтезу – для дослідження конкретних чинників, які зумовлюють сучасний стан національної системи освіти; системного аналізу в процесі визначення нового предмета дослідження – законодавства про освіту в Україні як основу реалізації державної політики в галузі освіти.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в обґрунтуванні наукових положень і отриманні нових висновків у галузі державного управління, що мають теоретичне та практичне значення, і сприяють оптимізації сучасної державної політики в галузі освіти. Виходячи з цього у дисертації:

уперше:

– здійснено ретроспективний логіко-системний аналіз становлення і розвитку державної політики в галузі освіти в Україні як цілісного феномену, визначено позитивні та негативні тенденції модернізації національної системи освіти;

– з'ясовано генезис державної політики в галузі освіти в Україні, проаналізовано нормативно-правові акти та повноваження органів виконавчої влади в процесі формування та реалізації державної політики в галузі освіти в різні часи історичного розвитку Української держави та розкрито загальноосвітні тенденції формування та реалізації державної політики в галузі освіти;

– визначено та обґрунтовано періодизацію формування та реалізації державної політики в галузі освіти в процесі сучасного українського державотворення: I етап – початок формування власної законодавчої та нормативно-правової бази (травень 1991 р. – березень 1996 р.); II етап – конституційне закріплення права громадян на освіту, визнання освіти

пріоритетною галуззю (березень 1996 р. – грудень 1998 р.); III етап – прийняття законів прямої дії щодо функціонування усіх ланок системи національної освіти (грудень 1998 р. – січень 2002 р.); IV етап – реалізація чинного законодавства про освіту, вдосконалення нормативно-правової бази (січень 2002 р. – жовтень 2002 р.); V етап – модернізація галузі освіти відповідно до вимог XXI ст. (жовтень 2002 р. – липень 2010 р.); VI етап – забезпечення інноваційного розвитку освіти, коригування завдань та заходів відповідно до сучасних потреб (липень 2010 р. – жовтень 2011 р.); VII етап – ухвалення нової стратегії розвитку освіти (жовтень 2011 р. – дотепер), на основі чого здійснено системний концептуальний аналіз становлення та еволюції державної політики, зокрема законодавства про освіту, розкрити сутність змін в управлінні освітою на кожному з виявлених етапів;

удосконалено понятійно-категорійний апарат державного управління, а саме: узагальнено та конкретизовано дефініції термінів “державна політика в галузі освіти”, як складова загальнодержавної політики, що відображає сукупність певної системи цілей, завдань, принципів, програм та основних напрямів діяльності органів управління освітою, “цільова регіональна програма розвитку освіти” як організаційна основа здійснення державної політики в галузі освіти;

дістали подальшого розвитку:

– характеристика стану розробки проблем формування та реалізації державної політики в галузі освіти (у пов’язаних між собою поняттєво-категоріальних площинах: політики, освіти і державної політики в галузі освіти);

– підходи стосовно реалізації цільових регіональних програм розвитку освіти, що мають на меті визначення невідкладних і перспективних заходів щодо основних напрямів модернізації національної системи освіти;

– шляхи оптимізації фінансових механізмів реалізації державної політики в галузі освіти (формування цілеспрямованої бюджетної політики з обов’язковим урахування положень та норм чинного законодавства про освіту, розробка системи заходів щодо посилення контролю за використанням бюджетних коштів, удосконалення нормативно-правової бази стосовно позабюджетного фінансування тощо).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблені й науково обґрунтовані теоретичні положення, висновки і рекомендації дисертаційного дослідження можуть бути використані в законотворчій діяльності під час розробки та вдосконалення законодавства про освіту; в практичній діяльності органів державного управління у сфері освіти, зокрема в процесі формування та реалізації державної політики у зазначеній сфері; в науково-дослідницькій і викладацькій роботі під час підготовки лекційних курсів і семінарських занять з відповідних питань державного управління.

Запропоновані автором підходи до формування та реалізації державної політики в галузі освіти враховані в Рекомендаціях Верховної Ради України за результатами парламентських слухань щодо регіональної політики, стану та

перспектив розвитку загальної середньої освіти (довідка № 04–15/16-2622 від 7 жовтня 2011 р., довідка № 06–6/8–1185 від 21 жовтня 2011 р.).

Теоретичні положення й наукові результати дисертації упроваджено Комітетом Верховної Ради України з питань науки і освіти при розробці законопроектів “Про внесення змін та доповнень до Законів України “Про дошкільну освіту” (2003 р.), “Про внесення змін і доповнень до Закону України “Про позашкільну освіту” (2007 р.), “Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу” (2010 р.), “Про внесення змін до статті 18 Закону України “Про загальну середню освіту” щодо запобігання дискримінації при вступі до початкової школи” (2011 р.) (довідка № 06–6/8–1185 від 21 жовтня 2011 р.).

Науково-теоретичні положення і практичні результати дисертації використані управліннями освіти і науки Вінницької, Луганської та Сумської обласних державних адміністрацій під час виконання рішень Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти щодо розвитку освіти (довідки № 3833/01 від 4 жовтня 2011 р., № 2/01-4046 від 20 листопада 2011 р.; № 03-4696/01-01 від 6 жовтня 2011 р.), упроваджені в навчальний процес Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти на курсах підвищення кваліфікації керівників навчальних закладів системи загальної середньої освіти та керівників позашкільних навчальних закладів (довідка № 397 від 20 жовтня 2011 р.), а також знайшли застосування на науково-практичних конференціях, педагогічних читаннях, методологічних семінарах Інституту педагогіки дошкільної та шкільної освіти Педагогічного університету в Кракові (Польща) (довідка від 23 листопада 2012 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні та практичні положення й результати дослідження оприлюднені автором на 10 міжнародних та вітчизняних наукових і науково-практичних конференціях, круглих столах, наукових семінарах, зокрема: “Освітня політика національних меншин” (Київ, 2004), “Інтелектуальний форум України – 2005” (Київ, 2005), “Духовний розвиток особистості: методологія, теорія і практика” (Луганськ, 2005), “Профільна школа та профільне навчання” (Київ, 2005), “Проблеми та перспективи розвитку обдарованої молоді України” (Київ, 2006), “Освітня політика щодо інклюзивного навчання: міжнародний досвід та українські перспективи” (Київ, 2006), “Історико-педагогічні дослідження: регіональний вимір” (Луганськ, 2006), “Науково-методичне забезпечення позашкільної освіти: теорія і практика” (Київ, 2008), “Університет – позашкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад” (Київ, 2010), “Проблеми модернізації та систематизації законодавства про освіту” (Київ, 2010); “Наукова еліта як соціально-економічний фактор розвитку держави в умовах глобалізації” (Київ, 2010); “Освіта для демократичного громадянства в Україні” (Київ, 2010); “Освіта для демократичного громадянства і прав людини в Україні: проблеми та перспективи” (Київ, 2011).

Публікації. Основні результати дослідження відображені у 18 наукових фахових та науково-методичних працях, а саме: п’яти статтях у наукових фахових виданнях України з державного управління; трьох тезах у матеріалах

конференцій, 10 публікаціях в інших наукових виданнях. Загальний обсяг публікацій автора становить 5,3 авт. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 330 сторінок, з них основного тексту 198 сторінок. Робота містить 1 таблицю, 2 рисунки, 8 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, здійснено огляд стану і напрямів її розробки, визначено мету, завдання, методи, об'єкт і предмет дослідження, його наукову новизну роботи, практичну цінність отриманих результатів, структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – *“Теоретико-історичні засади формування державної політики в галузі освіти”* – проаналізовано сучасний стан розробки теми дисертаційного дослідження, основні концептуальні підходи до визначення сутності поняття “політика”, конкретизовано зміст цього поняття, наведено огляд наукових праць, пов'язаних із тематикою дисертації, визначено основні напрями сучасних наукових досліджень.

Теоретичні основи державної політики, її інституціональні засади, відповідність державної політики практиці державного управління активно розробляються зарубіжними дослідниками, зокрема Г.Атаманчуком, П.Брауном, Е.Вайнінгом, Д.Веймером, А.Дегтярьовим, Л.Девідом, Р.Едином, К.Вайсом, Б.Гурне, В.Данном, М.Квіском, Л.Палом, Г.Райтоном, Д.Стойном, Ю.Тихонравовим та ін.

В Україні опубліковано чимало праць щодо державної політики та її аналізу, зокрема Т.Брус, О.Кілієвича, С.Крисюка, О.Кучеренка, С.Майбороди, Л.Прокопенка, В.Рєбкала, В.Романова, О.Рудіка, В.Тертички, В.Цветкова та ін.

Над дослідженням теоретичних основ державної політики в галузі освіти, зокрема визначенням понять “державна політика в галузі освіти”, “державна освітня політика”, “національна освітня політика” активно працюють В.Андрущенко, О.Гальперіна, І.Жиляєв, В.Журавський, В.Кремень, В.Луговий, С.Ніколаєнко, Д.Табачник та ін. Незаперечний інтерес для дисертаційного дослідження становлять праці російських науковців С.Білякова, Г.Сафаргалієва, О.Смоліна, В.Шкатулли та ін.

На основі вивчення наявних визначень державної політики і галузі освіти, спираючись на творчі здобутки своїх попередників, виходячи із проведеного аналізу пострадянських трансформаційних процесів, нами сформульовано власне визначення поняття “державна політика в галузі освіти України”. Державна політика в галузі освіти – це складова частина (підсистема) загальнодержавної політики, що включає сукупність певної системи цілей, завдань, принципів, програм та основних напрямів діяльності органів управління освітою, спрямованих на організацію науково-методичного та впроваджувального супроводу стратегій розвитку системи освіти. Державна політика в галузі освіти і державне управління освітою взаємопов'язані.

Державне управління є засобом (механізмом, інструментом) здійснення державної політики в галузі освіти.

Державна політика в галузі освіти в Україні визначається вищим законодавчим органом, здійснюється органами державної виконавчої влади та органами місцевого самоврядування на основі затвердженої органами влади і схваленої громадською думкою концепції розвитку освіти. Вона ґрунтується на стратегічних документах розвитку освіти (програми, доктрини, концепції тощо); конституційних нормах, міжнародних, міждержавних договорах, ратифікованих вищим законодавчим органом; законодавчих актах; указах та розпорядженнях глави держави; постановах Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України; наказах спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади в галузі освіти і науки, інших центральних органів виконавчої влади, яким підпорядковані заклади освіти; наказах та розпорядженнях регіональних (місцевих) органів виконавчої влади, прийнятих у межах їх компетенції.

Реалізація державної політики в галузі освіти в Україні покладається на спеціально уповноважений центральний орган державної виконавчої влади в галузі освіти і науки, інші центральні органи виконавчої влади, яким підпорядковано заклади освіти, Міністерство освіти і науки Автономної Республіки Крим, місцеві органи державної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування.

Дослідження процесу формування державної освітньої політики дало змогу зробити висновок про те, що в загальному контексті політика може розглядатися як певна діалектична єдність цілей, завдань, змісту та форм діяльності держави, втілення нею власних повноважень. Формування державної освітньої політики охоплює такі етапи: 1) визначення завдань; 2) окреслення перспективних і найближчих цілей, що мають бути досягнуті в конкретний термін; 3) вибір, вироблення методів, засобів, форм діяльності; 4) визначення організацій (інституцій), за допомогою яких здійснюватиметься діяльність і можуть бути досягнуті поставлені цілі; 5) добір та розстановка кадрів, здатних виконати накреслені завдання; 6) оцінювання наслідків здійснюваної політики.

У розділі аналізуються формування та реалізація державної політики в галузі освіти України (до 1991 р.) та роль у цьому органів управління освітою в історичній ретроспективі, зокрема концептуальні засади розвитку освіти та їх запровадження у нормативно-правових актах про освіту, повноваження державних органів виконавчої влади в реалізації державної політики у галузі освіти.

Проведений аналіз дав підстави дійти висновку про те, що з утворенням Давньоруської держави робляться перші спроби формування державної освітньої політики, а “Повчання дітям” Володимира Мономаха є першим своєрідним зводом законів, які регламентують відносини в галузі освіти. На спрямованість освітніх реформ, окреслення основних принципів, цілей та завдань освіти суттєвий вплив справляла держава через нормативно-правові акти: маніфести, укази, розпорядження, статuti, закони, постанови, накази. Державна політика в галузі освіти визначалася на основі тогочасного розуміння

значення освіти, стратегічних завдань, які ставила держава на відповідному етапі свого розвитку. Водночас на неї впливали економічні, соціальні, політичні, наукові, ідеологічні та інші чинники.

У процесі дослідження виявлено, що становлення та еволюція управління освітою відбувалися в умовах поступового розвитку суспільних відносин, формування державного устрою та його зміцнення, зростання економічних, соціальних, духовних потреб суспільства.

Вивчення повноважень державних органів виконавчої влади у різні часи української історії дав змогу виділити: 1) основні суб'єкти формування та реалізації державної політики в галузі освіти: церковні храми, монастирі; Княжі двори, гетьманські уряди; цехові організації ремісників; селянські общини; братства; директори народних училищ, університети; відділи народної освіти губернських земських управ; шкільні відділи міських управ; інституції Центральної Ради, Гетьманату та Директорії по управлінню освітою (1917-1920 рр.); відділи народної освіти виконавчих комітетів губернських робітничих, селянських та червоноармійських депутатів; відділи народної освіти повітових революційних комітетів; волосні революційні комітети; відділи народної освіти повітових комітетів Рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів; відділи народної освіти виконавчих комітетів міських Рад депутатів трудящих; інспектори народної освіти окружних виконавчих комітетів Рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів; відділи народної освіти виконкомів обласних Рад депутатів трудящих; відділи районних державних адміністрацій; відділи освіти міських рад; управління (головні управління) освітою обласних державних адміністрацій; 2) основні напрями управління освітою: державне управління, суб'єктом якого є держава; місцеве самоврядування, суб'єктом якого виступають мешканці територіальних громад та інших адміністративно-територіальних одиниць; церковне управління, суб'єктом якого виступає церква; громадське управління, суб'єктом якого є громадські об'єднання, організації; колективна, суб'єктом якої виступають відповідні групи людей; сімейне управління як засіб саморегуляції соціального співжиття членів сім'ї.

У **другому розділі** – *“Основні етапи та напрями формування державної політики в галузі освіти”* – розглядається діяльність української держави щодо формування державної політики в галузі освіти в сучасний період українського державотворення (1991–2011 рр.), вплив зовнішніх та внутрішніх чинників на формування державної політики в галузі освіти, зокрема міжнародних нормативно-правових актів про освіту.

За результатами аналізу змісту глибоких трансформацій, яких зазнала пострадянська державна освітня політика за роки незалежності України, нами запропоновано і обґрунтовано періодизацію розвитку державної політики в галузі освіти за часів державної незалежності. Основою для визначення згаданої періодизації стали: розвиток законодавчої бази, що регламентує відносини в системі національної освіти; ухвалення Конституції України, затвердження стратегічних документів розвитку освіти (Державна національна програма “Освіта” (Україна XXI століття“), Національна доктрина розвитку освіти, Національна стратегія розвитку освіти України на 2012-2021 рр.).

З'ясовано, що першим етапом (травень 1991 р. – березень 1996 р.) формування державної політики на законодавчому рівні стало ухвалення Закону Української РСР “Про освіту”; другим (березень 1996 р. – грудень 1998 р.) – удосконалення базового законодавства про освіту, ухвалення Закону України “Про внесення змін і доповнень до Закону Української РСР “Про освіту”, який за своєю суттю, змістом і напрямками став фактично новою редакцією Закону “Про освіту”; третім (грудень 1998 р. – січень 2002 р.) – прийняття законів прямої дії, що визначають стратегію розвитку системи вітчизняної освіти, закріплюють її нормативи, вимоги, стандарти, законодавчо регулюють відносини всіх структурних підрозділів освіти; четвертим (січень 2002 р. – жовтень 2002 р.) – утілення в життя окремих положень законів прямої дії шляхом формування нормативно-правової бази галузі освіти; розробка стратегічного документа щодо розвитку освіти, підготовка до затвердження цільових державних програм; п'ятим (жовтень 2002 р. – липень 2010 р.) – затвердження стратегічного плану дій – Національної доктрини розвитку освіти, формування відповідної нормативно-правової бази, спрямованої на її реалізацію; шостим (липень 2010 р. – жовтень 2011 р.) – забезпечення поліпшення функціонування та інноваційного розвитку освіти, підвищення її якості та доступності, коригування завдань та заходів відповідно до сучасних потреб (запровадження 11-річного терміну навчання в загальноосвітніх навчальних закладах та обов'язкової дошкільної освіти дітей 5-річного віку), інтеграції до європейського освітнього простору; сьомим (жовтень 2011 р. – до цього часу) – ухвалення Національної стратегії розвитку освіти України на 2012-2021 рр.), визначення основних напрямів дальшого розвитку системи освіти.

Установлено, що на сучасному етапі на формування державної політики в галузі освіти України велике значення мають міжнародні правові акти про освіту, що стали частиною національного законодавства або мають статус рекомендаційних документів. Конвенції, резолюції, рекомендації ООН, ЮНЕСКО, Міжпарламентської асамблеї держав-учасниць СНД сприяли закріпленню в законодавстві України основних принципів освіти: доступності; рівності умов кожної людини для повної реалізації її здібностей, таланту, всебічного розвитку; гуманізму, демократизму, єдності і наступності, неперервності і різноманітності системи освіти; пріоритетності загальнолюдських духовних цінностей; поєднання державного управління і громадського самоврядування в освіті.

Аналіз дослідження джерел у дисертаційній роботі показало, що в процесі формування та впровадження державної політики в галузі освіти слід урахувати зовнішні і внутрішні, об'єктивні і суб'єктивні чинники, характер їх впливу на систему освіти. Аналіз економічних, політичних, правових, екологічних, демографічних, культурних, духовно-ідеологічних, етичних, галузевих, інституціональних чинників впливу на формування та реалізацію державної політики в галузі освіти України дав змогу зробити висновок про те, що в процесі формування сучасної державної політики в галузі освіти України зазначені

чинники не завжди враховувалися, що призвело до невиконання чинного законодавства про освіту, вимушеного коригування його положень та норм.

Третій розділ – *“Особливості реалізації сучасної державної політики в галузі освіти в Україні”* – присвячений визначенням особливостей реалізації державної освітньої політики на центральному та регіональному рівнях, подальшим перспективам розвитку державної політики в галузі освіти в Україні.

На підставі аналізу законодавчих та інших нормативно-правових актів щодо функцій центральної виконавчої влади встановлено, що для управління системою освіти в Україні створено систему державних органів управління, на які покладено завдання насамперед щодо реалізації визначеної у законодавчих актах державної політики в галузі освіти (державний рівень управління, обласний, районний (міський), рівень навчального закладу (локальний)).

За результатами розгляду розподілу функцій органів управління освітою щодо формування та реалізації державної політики в галузі освіти відзначено, що: досі існує успадкована від радянського способу керівництва значна концентрація влади в державних органів управління освітою. Спостерігається невідповідність між намірами щодо передачі повноважень і фактичною концентрацією функцій з прийняття рішень органами центральної виконавчої влади. Навчальні заклади підпорядкуванні десяткам міністерств і відомств (особливо вищі навчальні заклади). До того ж органи центральної виконавчої влади не завжди діють скоординовано; певну частину повноважень, які бере на себе спеціально уповноважений центральний орган державної влади в галузі освіти згідно із Законом України “Про освіту”, сформульовано як заборону для інших учасників брати на себе відповідні функції. Це суперечить проголошеним намірам про утвердження державно-громадської системи управління освітою; існуючий розподіл повноважень, значна кількість зобов’язань, відповідальність органів місцевої виконавчої влади не забезпечені відповідними організаційними ресурсами.

Аналіз рішень колегії спеціально уповноваженого центрального органу державної влади в галузі освіти за період з 1991 по 2002 р. дає підстави зробити висновок, що рішення колегії значною мірою сприяли формуванню та реалізації державної політики в галузі освіти. Більшість рішень, прийнятих на колегіях, упроваджено в законодавчих та інших нормативно-правових актах.

Дисертантом проаналізовано 82 обласні регіональні цільові програми розвитку освіти за період з 2001 до 2003 р. Установлено, що такі програми прийняті і діють практично в усіх областях, а також в окремих містах та районах України. Вони розробляються з урахуванням територіальних, культурних, соціально-економічних особливостей регіонів України, що дає змогу формувати та реалізовувати таку регіональну політику в галузі освіти, що відповідає потребам, а також матеріальним і кадровим можливостям.

Установлено, що, незважаючи на дещо декларативний характер цільових регіональних програм, їх недостатнє фінансове забезпечення, вони відіграють позитивну роль у реалізації державної політики в галузі освіти, суттєво

конкретизують, наповнюють реальним змістом положення ст. 53 Конституції України, положення і норми чинних законів про освіту.

Разом з тим зазначається, що на якість та результативність цільових регіональних програм розвитку освіти негативно впливають: неповне врахування положень та норм чинного законодавства про освіту; короткострокові терміни впровадження; відсутність перспективного планування фінансового забезпечення, а також дієвого контролю за виконанням.

На підстав результатів дослідження, пропонується таке визначення терміна “цільова регіональна програма розвитку освіти”: цільова регіональна програма розвитку освіти є організаційною засадою здійснення державної політики в галузі освіти, вона визначає стратегію пріоритетного розвитку регіональної системи освіти та заходи щодо її (стратегії) реалізації. Цільова регіональна програма будується на основі територіальних, культурних, соціально-економічних, демографічних та інших особливостей регіонів (областей) України.

Перспективи подальшого вдосконалення та модернізації державної політики в галузі освіти в Україні полягають у забезпеченні реального переходу до нової якості освіти; рівного доступу до неї; запровадженні інноваційних технологій навчання, приведенні у відповідність з європейськими стандартами наукового та науково-методичного забезпечення всіх ланок освіти; створенні ефективного механізму залучення та використання ресурсів держави для потреб освіти; децентралізації управління освітою та налагодження ефективної співпраці з громадськістю; підвищенні якості підготовки педагогічних кадрів шляхом модернізації змісту педагогічної освіти; узгодженні потреб ринку освітніх послуг та ринку праці тощо.

Для досягнення цієї мети видається доцільним ужиття таких заходів.

Верховній Раді України з метою:

1) збереження і розвитку інтелектуального потенціалу України, практичної відмови від принципу “залишкового” фінансування освіти забезпечити неухильне виконання ст. 61 Закону України “Про освіту”, що передбачає фінансування галузі освіти в розмірі, не меншому 10% від національного доходу;

2) забезпечення пріоритетного фінансування освіти на законодавчому рівні вирішити питання щодо запровадження “єдиного шкільного податку” на освіту або гарантованого цільового перерахування певної частки (наприклад 1%) акцизного збору, податків від прибутків горілчаної, тютюнової промисловості; впровадження багатоканальної системи фінансування системи освіти тощо;

3) забезпечення неперервності освіти, підвищення самостійності та автономності вищих навчальних закладів прийняти Закон України “Про освіту дорослих (про післядипломну освіту)”, яким урегулювати особливості набуття освіти дорослими громадянами (старшими за 30 років); нову редакцію Закону України “Про вищу освіту”, яким, зокрема, передбачити імплементацію норм і положень Болонської декларації.

4) закріплення на законодавчому рівні системи фінансування загальної середньої освіти з розрахунку на одного учня, беручи до уваги відповідні коефіцієнти формульного розрахунку на утримання малокомплектних загальноосвітніх навчальних закладів;

5) підвищення соціального статусу педагогічних, науково-педагогічних працівників забезпечити неухильне виконання ст. 57 Закону України “Про освіту”, що сприятиме заохоченню педагогічних працівників до творчої, результативної праці, а також підвищенню престижності педагогічної праці,

Кабінету Міністрів України з метою:

1) забезпечення рівного доступу до якісної освіти, модернізації та подальшого розвитку системи професійно-технічної освіти розробити та впровадити Державні цільові програми “Дорога з твердим покриттям до кожного навчального закладу в сільській місцевості”, “Сільська малокомплектна школа”, нову редакцію Державної цільової програми “Шкільний автобус на 2012-2015 рр.”.

2) приведення мережі навчальних закладів у відповідність з оптимальними нормами, які забезпечували б реальну доступність до якісної освіти, провести “інвентаризацію” мережі загальноосвітніх навчальних закладів, розміщених у сільській місцевості, вжити заходів щодо її поступової оптимізації з урахуванням демографічних, економічних і соціальних перспектив кожної адміністративно-територіальної одиниці, вимог сьогодення та потреб суспільства, створення розгалуженої мережі освітніх округів, центрів і систем дистанційної освіти, забезпечення підготовки переходу на профільне навчання;

3) залучення додаткових джерел фінансування освітніх закладів розробити та запровадити правові механізми економічного заохочення суб’єктів підприємницької діяльності, які надають гранти на здобуття освіти своїм працівникам;

Спеціально уповноваженому центральному органу державної влади в галузі освіти, органам державної виконавчої влади, у підпорядкуванні яких перебувають навчальні заклади з метою:

1) виконання вимог чинного законодавства стосовно обов’язкової дошкільної освіти дітей старшого дошкільного віку розробити нормативно-правові документи щодо розвитку мережі дошкільних навчальних закладів всіх типів і форм власності, особливо у сільській місцевості;

2) забезпечення економіки держави кваліфікованими робітничими кадрами розробити нові підходи до формування державного замовлення;

3) посилення контролю з боку держави за процесами необґрунтованої комерціалізації освіти, закріпити на законодавчому рівні обґрунтовані та фінансово забезпечені норми державного замовлення на підготовку спеціалістів з вищою освітою.

Визнання законодавства про освіту в Україні окремою галуззю права дає змогу більш успішно реалізовувати принцип пріоритетності подальшого розвитку вітчизняної освіти, а також своєчасно вносити необхідні корективи до законодавства про освіту, обґрунтовувати його дальший розвиток, належним чином проводити системну кодифікацію законодавства про освіту в Україні.

Аналіз законодавства про освіту, в якому визначено державну політику в галузі освіти, дає підстави зробити висновок про те, що деякі положення та норми чинних законів про освіту не відповідають реаліям сьогодення. Тому виникає гостра потреба в кодифікації неузгодженого та суперечливого українського законодавства про освіту шляхом розроблення та ухвалення Освітнього Кодексу України, що сприятиме систематизації, упорядкуванню, вивільненню чинних освітянських законів від застарілих норм, що не виправдали себе, підвищенню стабільності законодавства. Кодифікація українського освітянського законодавства дасть змогу вирішити два взаємопов'язаних завдання: удосконалити і зміст, і форму законодавства.

ВИСНОВКИ

На підставі отриманих у процесі дослідження результатів зроблено узагальнюючі висновки та запропоновано практичні рекомендації.

1. Аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми показав, що потреба в спеціальному дослідженні державної політики в галузі освіти в Україні зумовлена недостатньою розробленістю проблем щодо формування та реалізації державної політики в галузі освіти в різні історичні періоди впровадження Української держави, зокрема за останні 20 років, необхідністю втілення її в нормативно-правових актах про освіту, а також об'єктивного та неупередженого теоретико-історичного аналізу ролі органів управління освітою в реалізації державної політики в галузі освіти, впливу внутрішніх та зовнішніх чинників на її формування та впровадження.

2. Теоретичний аналіз проблеми дослідження засвідчив, що до цього часу в термінології з державної політики в галузі освіти України не усталені наукові поняття, спостерігається різнобій у вживанні термінів державної політики в галузі освіти, цільові регіональні програми розвитку освіти.

У дисертації запропоновано комплексне визначення поняття “державна політика в галузі освіти в Україні”. Це складова частина (підсистема) загальнодержавної політики, що включає сукупність певної системи цілей, завдань, принципів, програм та основних напрямів діяльності органів управління освітою спрямованих на організацію науково-методичного та впроваджувального супроводу стратегій розвитку системи освіти. Державна політика в галузі освіти і державне управління освітою взаємопов'язані. Державне управління є засобом (механізмом, інструментом) здійснення державної політики в галузі освіти.

Уточнено понятійно-категорійний апарат формування та реалізації державної політики в галузі освіти України, зокрема під терміном “цільова регіональна програма розвитку освіти”, яка трактується як організаційна засада здійснення державної політики в галузі освіти. Вона визначає стратегію пріоритетного розвитку регіональної системи освіти та заходи щодо її (стратегії) реалізації.

3. Процес формування державної політики в галузі освіти незалежної Української держави відбувався кілька етапів: I етап – початок формування

власної законодавчої та нормативно-правової бази; II етап – конституційне закріплення права громадян на освіту, визнання освіти пріоритетною галуззю, удосконалення освітянського законодавства; III етап – прийняття законів прямої дії, що регламентують відносини в усіх ланках галузі освіти, розробка, затвердження та вдосконалення її нормативно-правової бази; IV етап – утілення в життя окремих положень законів прямої дії через розробку постанов, наказів, інструкцій та положень органів виконавчої бази, зокрема вдосконалення системи управління освітою, стандартизація змісту освіти, ліцензування, атестація та акредитація навчальних закладів, гуманізація та демократизація, методологічна переорієнтація процесу навчання на розвиток особистості; V етап – модернізація галузі освіти відповідно до вимог XXI ст., запровадження нових стандартів та змісту освіти, інтеграції вітчизняної освіти у європейський і світовий освітній простір; VI етап – забезпечення поліпшення функціонування та інноваційного розвитку освіти, підвищення її якості та доступності, інтеграції до європейського освітнього простору, а також коригування завдань та заходів відповідно до сучасних потреб; VII етап – визначення основних напрямів подальшого розвитку системи освіти.

4. Установлено, що для всіх періодів історичного розвитку системи освіти характерно те, що: на формування державної політики в галузі освіти, спрямованість реформ, визначення основних принципів, цілей та завдань системи освіти суттєвий вплив справляли насамперед держава шляхом ухвалення законодавчих та інших нормативно-правових актів: маніфестів, указів, положень, розпоряджень, статутів, постанов, законів.

5. Виявлено позитивні і негативні тенденції формування та реалізації сучасної державної політики, що впливають на модернізацію національної системи освіти, а саме: 1) позитивні тенденції: постійне вдосконалення законодавчої та підзаконної нормативно-правової бази відповідно до потреб суспільства, поступове (хоча й незначне) збільшення бюджетного фінансування галузі освіти; інтеграція української освіти до європейського і світового освітнього простору; закріплення на конституційному та законодавчому рівнях рівності прав громадян України на освіту, визнання освіти пріоритетною сферою соціально-економічного, духовного і культурного розвитку суспільства, проголошення основних принципів освіти, що відповідають загальноцивілізаційним тенденціям; удосконалення системи управління освітою як на державному, так і на регіональному та локальному рівнях; зростання кількості навчальних закладів недержавної форми власності, розширення типів загальноосвітніх навчальних закладів, у тому числі гімназій, ліцеїв, колегіумів, спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням окремих предметів та курсів; запровадження програм інформатизації та комп'ютеризації навчального процесу; запровадження підручників та нових педагогічних технологій, постійне оновлення змісту освіти (залучення дітей до навчання з п'яти-шестирічного віку, що сприяє їх соціалізації; впровадження в процес загальноосвітніх компетенцій, профілізація старшої школи); формування механізмів залучення і використання ресурсів держави на потреби освіти; розширення функціонування української мови як державної в освітній галузі

тощо; 2) негативні тенденції: невиконання чинного освітянського законодавства, що зумовлює непослідовність державної політики в галузі освіти; зниження народжуваності, міграція, збільшення кількості знелюднених населених пунктів, що призводить до неконтрольованого скорочення мережі навчальних закладів; розбалансування кількісних і якісних показників професійно-технічної і вищої освіти з потребами економіки і ринку праці, нерегульований процес створення вищих навчальних закладів, особливо недержавної форми власності; закріплення на законодавчому рівні недостатньо науково та економічно обґрунтованих норм та положень; усунення органів виконавчої влади від процесів передачі в комунальну власність, приватизації, перепрофілювання дошкільних навчальних закладів, що призвело до суттєвого їх скорочення їх мережі; погіршення соціально-економічного становища педагогічних, науково-педагогічних та інших категорій працівників навчальних закладів.

6. На формування державної політики в галузі освіти впливають зовнішні та внутрішні чинники, а також умови, у яких вона впроваджується. Найбільш значущим чинником є система управління освітою, зокрема державні інституції, що відіграють визначальну роль у формуванні та впровадженні державної політики в галузі освіти.

На основі викладених вище результатів дослідження видається доцільним запропонувати такі практичні рекомендації:

Верховній Раді України:

1) ураховуючи те, що в Україні в основному сформульовано основні засади державної політики в галузі освіти, які закріплені в стратегічних документах, законодавчих та інших нормативно-правових актах, доцільно утриматися від ухвалення нових засадничих документів стратегічної спрямованості. Більш доцільним є розроблення та затвердження цільових програм з розвитку окремих аспектів освіти. Такий підхід дасть змогу поступово акцентувати увагу на вирішенні першочергових завдань, що загалом позитивно позначиться на системі освіти в цілому та унеможливить необґрунтовані зміни стратегічних документів у галузі освіти зі зміною політичного керівництва держави; потрібно категорично відмовитися від практики призупинення окремих статей законодавства про освіту, особливо в частині фінансування галузі. Основним джерелом фінансування освіти має стати державне, оскільки лише воно здатне забезпечити створення та реалізацію потужного наукового потенціалу та генерування нових наукових ідей. Це передбачає виконання ст. 61 Закону України “Про освіту”, згідно з якою фінансування галузі освіти має становити не меншому 10% національного доходу;

2) з метою забезпечення пріоритетного фінансування системи освіти, забезпечення її неперервності, імплементації до чинного законодавства України про освіту положень і норм Болонського процесу, збереження мережі загальноосвітніх навчальних закладів, підвищення соціального статусу педагогічних та науково-педагогічних працівників прийняти такі законодавчі акти: Закон України “Про освіту дорослих (післядипломну освіту)”, нову редакцію Закону України “Про вищу освіту”; внести зміни до чинних законів

щодо запровадження “єдиного шкільного податку” на освіту, законодавчого закріплення незалежного оцінювання якості освіти, зниження наповнюваності класів загальноосвітніх навчальних закладів у сільській місцевості, поліпшення пенсійного забезпечення педагогічних та науково-педагогічних працівників; узгодження з чинним законодавством про освіту інших законодавчих актів у частині звільнення та призначення керівників освітніх навчальних закладів.

Кабінету Міністрів України:

1) розширити перелік видатків у Державному бюджеті, що включаються в поняття “захищені статті” – витратні статті на фінансування системи освіти;

2) розробити та впровадити державні цільові програми “Дорога з твердим покриттям до кожного навчального закладу в сільській місцевості”, нової редакції програми “Шкільний автобус на 2012-2015 рр.”;

3) розглянути питання щодо можливості спрямування сум комунального податку та податку з реклами на фінансування вітчизняної освіти або виділення в рамках наявних податків певної частки податкових надходжень, які спрямовувалися на цільове фінансування галузі освіти;

Спеціально уповноваженому центральному органу виконавчої влади в галузі освіти:

1) з метою виконання вимог чинного законодавства щодо запровадження обов’язкової дошкільної освіти дітей п’ятирічного віку домогтися затвердження державної цільової програми “Упевнений старт”; запровадити різні форми охоплення дітей дошкільною освітою (організація груп повного або короткотривалого перебування дітей у дошкільних навчальних закладах; організація груп підготовки до школи при загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладах, відкриття корпоративних дошкільних навчальних закладів та дошкільних навчальних закладів сімейного типу);

2) запровадити у вищих навчальних закладах за напрямом “педагогічна освіта” обов’язковий навчальний курс “Нормативно-правове забезпечення освіти”;

3) прискорити запровадження державно-громадської моделі управління освітою, що дасть змогу підвищити прозорість державної політики в галузі освіти, перешкоджатиме ухваленню важливих рішень без консультацій з громадськістю, суттєво знизить суб’єктивність впливу конкретних посадових осіб на реалізацію державної політики в галузі освіти.

Ураховуючи те, що освіта в Україні визнана пріоритетною сферою соціально-економічного, духовного і культурного розвитку суспільства, дослідження проблем формування та реалізації державної політики в галузі освіти набувають особливого значення. Вважаємо, що основними напрямками подальших досліджень із зазначеної тематики мають стати: порівняльний аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду формування державної політики в галузі освіти та механізмів її втілення, подальший розвиток нормативно-правової бази освіти, визначення напрямків удосконалення і розвитку правової бази державного управління освітою.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Красняков Є. Перспективи освітянського законодавства України [Електронне видання] / Євген Красняков // Державне управління: теорія та практика. – 2009. – № 2 (10). – С. 1–7. – Режим доступу : www.nbu.gov.ua/e-journals/DUTP/2009_2/doc.../Krasniakov.pdf
2. Красняков Є. Роль цільових регіональних програм у забезпечення розвитку вітчизняної системи освіти / Євген Красняков // Менеджер. Вісн. Донец. держ. ун-ту упр. – 2009. – № 4(50). – С. 160–168.
3. Красняков Є. Історико-ретроспективний аналіз формування державної політики в галузі освіти України (з часів становлення давньоруської державності до 20-х рр. ХХ століття) / Євген Красняков // Менеджер. Вісн. Донец. держ. ун-ту упр. – 2010. – № 1(51). – С. 42–50.
4. Красняков Є. Державна політика в галузі освіти та її фінансове забезпечення / Євген Красняков // Вісн. НАДУ. – 2009. – № 4. – С. 283–290.
5. Красняков Є. Формування державної політики в галузі освіти України на загальнодержавному рівні / Євген Красняков // Вісн. держ. служби України. – 2010. – № 3. – С.19–24.
6. Цільові регіональні програми та їх роль у забезпеченні розвитку вітчизняної освіти / Євген Красняков // Рідна шк. – 2004. – № 1. – С. 3–6.
7. Державне фінансування освіти не має бути залишковим / Євген Красняков // Рідна шк. – 2004. – № 7–8. – С. 3–7.
8. Освітянське законодавство України не безпідставно претендує на окрему й самостійну галузь законодавства / Євген Красняков // Освіта Донбасу. – 2006. – № 4. – С. 96–99.
9. Освітня політика, як інструмент впливу держави на систему освіти / Євген Красняков // Шлях освіти. – 2006. – № 4. – С. 11–13.
10. Роль Колегії МОН України у формуванні та реалізації державної політики в галузі освіти (аналіз рішень колегіального органу з 1991-го по 2002 рік) / Євген Красняков // Рідна шк. – 2007. – №1. – С. 70–72.
11. Красняков Є. Шляхи підвищення соціально-правового статусу педагогічного працівника / Євген Красняков // Віче. – 2010. – №11. – С. 30–33.
12. Красняков Є. Чинники впливу на процеси формування та здійснення державної політики в галузі освіти України / Євген Красняков // Віче. – 2011. – № 2. – С. 21–26.
13. Красняков Є. Державна політика в галузі освіти України в контексті реалізації освіти для демократичного громадянства і прав людини / Євген Красняков // Віче. – 2011. – № 13. – С. 23–25.
14. Красняков Є. Державна освітня політика: сутність поняття, системність, історико-політичні аспекти / Євген Красняков // Віче. – 2011. – № 20. – С.21–23.
15. Красняков Є. Перспективи розвитку позашкільної освіти в контексті вдосконалення механізму її фінансування // Віче. – 2012. – № 4. – С.14–16.
16. Красняков Є. В. Повноваження державних органів виконавчої влади у формуванні та реалізації державної політики в сфері освіти (історичний аспект) / Євген Васильович Красняков // Історико-педагогічні дослідження: регіональний

вимір : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Луганськ, 9-10 листоп. 2006 р. : Вісн. Луган. нац. пед. ун-ту ім. Т.Г.Шевченка, – 2006. – № 19 (114). – С. 150–161.

17. Красняков Є. В. Актуальні проблеми кодифікації освітянського законодавства суверенної України / Євген Васильович Красняков // Проблеми модернізації та систематизації законодавства про освіту України : тези доп. наук.-практ. конф., Київ, 27-28 трав. 2010 р. – К. : Нора-Друк, 2010. – С. 80–83.

18. Красняков Є. В. Державна освітня політика: сутність поняття, системність, історико-політичні аспекти / Євген Васильович Красняков // Наукова еліта як соціально-економічний фактор розвитку держави в умовах глобалізації: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 27-28 жовт. 2010 р.). – К. : Інформ. системи, 2010. – Вип 1. – С. 3–9.

АНОТАЦІЯ

Красняков Є. В. Державна політика в галузі освіти в Україні: теоретико-історичний аспект. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.01 – теорія та історія державного управління. – Національна академія державного управління при Президентові України, Київ, 2012.

У дослідженні здійснено аналіз формування та реалізації державної політики в галузі освіти в Україні; визначено та проаналізовано основні етапи і напрями формування державної освітньої політики в період сучасного українського державотворення; досліджено міжнародні нормативно-правові акти з питань освіти та їх вплив на формування державної політики в галузі освіти в Україні; сформульовано поняття “державна політика в галузі освіти”, “цільові регіональні програми розвитку освіти”; здійснено періодизацію формування державної політики в галузі освіти в період українського державотворення (1991–2011 рр.); сформульовано пропозиції та практичні рекомендації щодо перспектив розвитку державної освітньої політики в Україні

Ключові слова: освіта, державна політика в галузі освіти, тенденції формування та реалізації освітньої політики, цільові регіональні програми розвитку освіти, система органів управління освітою.

АННОТАЦИЯ

Красняков Е. В. Государственная политика в области образования Украины: теоретико-исторический аспект. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата наук государственного управления по специальности 25.00.01 – теория и история государственного управления. – Национальная академия государственного управления при Президенте Украины, Киев, 2012.

В диссертации осуществлен комплексный анализ сущности и особенностей формирования и реализации государственной политики Украины в сфере образования, тенденций и перспектив её дальнейшего развития.

В процессе исследования теоретико-исторических основ разработки государственной политики Украины в сфере образования проведен ретроспективный анализ формирования и реализации государственной образовательной политики, становления нормативно-правовой базы, функций и полномочий государственных органов исполнительной власти.

Установлено, что для всех периодов исторического развития системы отечественного образования было характерно существенное влияние государства и его институций на формирование государственной образовательной политики. Механизм такого влияния устанавливался посредством принятия законодательных и других нормативно-правовых актов: манифестов, указов, положений, распоряжений, уставов, постановлений, законов и др., которые регламентировали отношения в образовательной сфере.

Рассматриваются критерии типологии образовательной политики в различные периоды исторического развития системы образования, выявлено существенное влияние на развитие системы отечественного образования внешних факторов – экономических, социальных, политических, идеологических и др.

Особое внимание уделяется исследованию этапов и направлений современной образовательной политики Украины. Подробно анализируются существующие определения государственной образовательной политики. Предложена авторская дефиниция понятия “государственная политика в области образования” как целенаправленного и целеориентированного, относительно стабильного процесса, официального курса правительства, направленного на обеспечение функционирования системы образования. Государственная политика в сфере образования определяется высшим законодательным органом страны, осуществляется органами государственной исполнительной власти и органами местного самоуправления на основе утверждённой органами государственной власти и поддержанной общественностью концепции развития образования, основывается на стратегических документах развития образования (программы, доктрины, концепции и т.п.); конституционных нормах; международных договорах, ратифицированных высшим законодательным органом; законах, указах и распоряжениях главы государства; постановлениях Верховной Рады Украины и Кабинета Министров Украины; приказах, распоряжениях Министерства образования и науки, молодежи и спорта Украины, министерств и ведомств, в сферу подчинения которых входят учебные заведения; приказах и распоряжениях региональных органов исполнительной власти, изданных в рамках их компетенции.

Доказано, что государственная политика в области образования является неотъемлемой составляющей общегосударственной политики; на современном этапе на формирование и реализацию отечественной образовательной политики существенно влияют международные нормативно-правовые акты по вопросам

развития образования, решения коллегии Министерства образования и науки, молодежи и спорта Украины, а также целевые региональные программы развития системы образования, которые приняты во всех регионах Украины. Приведены авторское определение понятия “целевая региональная программа развития образования”, а также обоснование периодизации формирования государственной политики в сфере образования в период обустройства суверенного независимого государства (1991–2011 гг.).

Сформулированы предложения и практические рекомендации относительно возможного использования историко-педагогического опыта формирования и реализации государственной образовательной политики, совершенствования законодательной, нормативно-правовой базы, регламентирующей отношения в сфере образования.

Ключевые слова: образование, образовательная политика, государственная политика в сфере образования, анализ образовательной политика, тенденции формирования и реализации государственной политики целевые региональные программы развития образования, система органов управления образованием.

ANNOTATION

Krasnyakov E. V. The public policy in the field of education in Ukraine: theoreticaly - historical aspect. – Manuscript.

Thesis for obtaining the Scientific Degree of candidate on Public Administration on the speciality 25.00.01 – Theory and History of Public Administration. – The National Academy of Public Administration, the President of Ukraine. – Kiev, 2011.

The thesis is devoted to the analysis of the situation in the public policy in the sphere of education in accordance to its theoretical and practical aspects; analysis and research of the basic stages and directions of public education policy formation in the period of modern Ukraine . International normative legal acts in the issues of education were studied as well as their influence on public policy formation in the sphere of education in Ukraine. There was established the priority directions of the public policy studies in the sphere of education in Ukraine; determined the methodological bases of the concepts “public policy in the sphere of education”, “regional programs purpose on education development”. The thesis presents periodization of public policy formation in the sphere of education in the period of Ukrainian state building (1991–2010) as well as the perspective of the public educational policy development in Ukraine

Key words: education, educational policy, public policy in the sphere of education, analysis of educational policy, tendency of formation and realization of educational policy, regional programs purpose on the education development education, system of establishment of administrative education.

Підп. до друку 28.04.2012.
Формат 60 x 84/16. Обл.-вид. арк. 1,4.
Ум.-друк. арк. 1,16. Гарн. Таймс.
Тираж 100 прим.

Свідоцтво серії ДК № 1561 від 06.11.2003.

Віддруковано з оригінал-макета в управлінні з видавничої діяльності
Національної академії державного управління
при Президентіві України
03057, Київ-57, вул. Ежена Потье, 20, тел. 456-67-93.